

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

КОНОНЕНКО НАТАЛІЯ ВЯЧЕСЛАВІВНА

УДК 371.13+37.011.31+372.3

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМНОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ
ЗНАНЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ
ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

13.00.08 – дошкільна педагогіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член НАПН України
Богущ Алла Михайлівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»,
завідувач кафедри теорії і методики дошкільної освіти.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук, професор
Степанова Тетяна Михайлівна,
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
декан факультету дошкільної та початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Онищук Ірина Анатоліївна,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри теорії і методики
дошкільної та початкової освіти.

Захист дисертації відбудеться 28 квітня 2017 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розіслано 28 березня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століть перед освітою гостро постала проблема узгодження мети, змісту і способів її здобування з викликами та потребами сучасної теоретичної і практичної діяльності людини. Однією з найбільш важливих ознак сучасного суспільства, яку необхідно враховувати в процесі підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, є усвідомлення особистістю цілісності і системного характеру всіх процесів, що відбуваються в природі, соціумі, освіті та життєдіяльності самої людини.

У наукових дослідженнях філософів, психологів, педагогів розкрито роль системного підходу і системного мислення в продуктивній та інноваційній діяльності, інтелектуальному розвитку особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, В. Андрющенко, О. Анісімов, Д. Богоявленська, В. Кремень, В. Луговий, Є. Ксенчук та ін.). Доведено, що системне мислення і системна якість знань дозволяють гнучко й оперативно опрацьовувати значні масиви інформації, аналізувати, узагальнювати і структурувати її, виявляти закономірності та зв'язки явищ і процесів, які приховані за відповідними термінами і поняттями (В. Адольф, Р. Акофф, Г. Александров, І. Асманова, Т. Вакуленко, Б. Величковський, О. Леонтєв та ін.).

Проблема формування системних знань розглядається в дидактиці як необхідна вимога щодо результату процесу навчання і показника його ефективності (В. Галузинський, М. Євтух, В. Логінова, В. Лозова, І. Харламов та ін.), визначення сутності дидактичної категорії «системність знань» (Т. Борікова, Л. Занков, Л. Зоріна, І. Морєв, А. Усова та ін.), пошуку способів їх формування (В. Кузьмін, І. Лернер, С. Лисенкова, В. Онищук, С. Шевченко, Г. Щукіна та ін.). Для вихователів дошкільних навчальних закладів необхідність оволодіння системними знаннями і системним мисленням зумовлена цілісною системною природою розвитку та формування особистості дітей дошкільного віку, що потребує здатності використовувати й інтегрувати в єдиному освітньому процесі різні види і напрями їхньої діяльності. За цих обставин постає завдання підготовки нової генерації вихователів, які володіють системними знаннями щодо розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку та системним підходом до вирішення практичних проблем, що виникають у цьому процесі (А. Богуш, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Степанова та ін.).

Окремі аспекти професійної підготовки майбутніх вихователів у вищих навчальних закладах розглянуто в працях Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Зданевич, І. Луценко, І. Дичківської, Ю. Косенко, Н. Маковецької, І. Онищук, Т. Пониманської, І. Рогальської-Яблонської, Т. Танько та інших науковців. Досліджено особливості професійного й особистісного становлення майбутніх вихователів в умовах навчання у виші (Г. Беленька та ін.), теоретико-методичні засади й організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з сім'ями дітей (Т. Жаровцева, Г. Борин та ін.), з дезадаптованими дітьми (Л. Зданевич та ін.), педагогічної підтримки дітей дошкільного віку (Н. Колосова та ін.), професійної діяльності в полікультурному середовищі (Е. Бахіча та ін.), екологічного (О. Вашак, Н. Лисенко та ін.),

економічного (Н. Грама, Г. Григоренко та ін.), морального (А. Залізник, А. Курчатова та ін.) виховання дітей, використання в навчально-виховному процесі комп'ютерних технологій (К. Віттенберг, С. Дяченко, І. Мардарова, О. Чекан та ін.). Обґрунтовано особливості професійної підготовки майбутніх вихователів у системі заочного навчання (В. Нестеренко), формування професійно-творчого потенціалу майбутніх вихователів (І. Іщенко, С. Гаврилюк, О. Листопад, І. Онищук та ін.). Натомість проблема якості професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів не була предметом наукового дослідження.

Водночас у практиці підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку наявна низка суперечностей між:

- неухильно зростаючою значущістю системних знань і системного мислення для розв'язання складних і багатоцільових завдань професійної діяльності вихователя та відсутністю науково обґрунтованих концепцій і технологій їх формування в процесі підготовки у виші;
- потребою опрацьовувати значні обсяги професійно зорієнтованої інформації і відсутністю у майбутніх вихователів уміння аналізувати, узагальнювати та структурно впорядковувати набуту інформацію в систему відповідно до цілей професійно-педагогічної діяльності і способів їх досягнення;
- цілісним характером розвитку особистості дитини-дошкільника в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і фрагментарним відображенням змісту професійно-педагогічної діяльності вихователя у навчальних дисциплінах, які він опановує у ВНЗ у процесі професійної підготовки.

Розв'язання зазначених суперечностей, науково-теоретична і практична значущість вирішення проблеми зумовили вибір теми дослідження «Формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» «Теорія і практика моніторингу якості професійної підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти» (№ 0114U000012), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 30 червня 2016 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально апробувати модель формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у процесі підготовки у вищому навчальному закладі.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність феномена «системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів»; уточнити поняття «знання», «системність знань», «професійно-педагогічні знання майбутніх вихователів».

2. Визначити структурні компоненти, показники, критерії оцінювання сформованості системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів.

3. Обґрунтувати педагогічні умови і модель формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань.

4. Розробити й апробувати експериментальну методику реалізації моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – зміст і методика формування у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів системності професійно-педагогічних знань.

Гіпотеза дослідження. В основу дослідження покладено припущення, що формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів у процесі їхньої підготовки у виші буде ефективним за моделлю, що містить певні педагогічні умови (інтеграція змісту навчальних дисциплін за базовими педагогічними поняттями, що відображають властивості предмета майбутньої професійної діяльності вихователя; наявність дослідницьких завдань, що вимагають розгляду варіативності педагогічних явищ відповідно до їх функцій у майбутній професійній діяльності вихователя; надання студентам вільного вибору в процесі проектування педагогічних ситуацій з майбутньої професійної діяльності вихователя і способів її здійснення) та етапи опрацювання професійно-педагогічної інформації (адаптивно-орієнтувальний, структурно-функційний, системно-інтегрувальний).

Методи дослідження. Для розв'язання завдань дослідження використано комплекс методів. З метою характеристики сучасних підходів щодо розроблення проблеми в наукових дослідженнях, розкриття сутності та структури досліджуваного феномена, визначення його у формі поняття використано методи аналізу й узагальнення літературних джерел. Обґрунтування педагогічних умов і етапів формування системності професійно-педагогічних знань здійснене методом моделювання. Для перевірки ефективності розроблених моделі й експериментальної методики формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів застосовано метод педагогічного експерименту (констатувальний, формувальний, прикінцевий етапи). Емпіричні дані констатувального і прикінцевого зрізів отримано методами тестування й аналізу продуктів діяльності студентів. Перевірка достовірності експериментальних даних, їх кількісний і якісний аналіз здійснено методами математичної статистики (кореляційний аналіз та визначення коефіцієнта Стюдента).

База дослідження. Дослідження виконано на базі факультетів дошкільної педагогіки та психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», дошкільної та початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету, дошкільної, спеціальної та соціальної освіти Бердянського державного педагогічного університету. Загальна

кількість учасників на всіх етапах експериментальної роботи складала 409 осіб. На формувальному етапі експерименту взяли участь 248 студентів.

Наукова новизна дослідження. Уперше розроблено й науково обґрунтовано модель формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів, що містить педагогічні умови (інтеграція змісту навчальних дисциплін за базовими педагогічними поняттями, що відображають властивості предмета майбутньої професійної діяльності вихователя; наявність дослідницьких завдань, що вимагають розгляду варіативності педагогічних явищ відповідно до їх функцій у майбутній професійній діяльності вихователя; надання студентам вільного вибору в процесі проектування педагогічних ситуацій з майбутньої професійної діяльності вихователя і способів її здійснення) та етапи (адаптивно-орієнтувальний, структурно-функційний, системно-інтегровальний); розкрито сутність феномена «системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів», його структуру (мотиваційно-спрямувальний, номінативно-змістовий, операційно-узагальнювальний компоненти), критерії (повнота, упорядкованість, гнучкість), показники та рівні (високий, достатній, низький, критичний) сформованості системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів; уточнено поняття «знання», «системність знань», «професійно-педагогічні знання майбутнього вихователя». Подальшого розвитку набули теорія і методика професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Практичне значення результатів дослідження. Розроблено й апробовано діагностувальну та експериментальну методики реалізації моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на матеріалі навчальних дисциплін професійно-педагогічного циклу «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки», «Педагогіка дошкільна»; зміст і програму спецкурсу «Технологія формування системного мислення і системності знань майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу», систему завдань для формування в майбутніх вихователів навичок системного мислення, опрацювання і системного структурування навчальної інформації. Матеріали дисертації можуть бути використані в навчальному процесі вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців першого бакалаврського рівня вищої освіти за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», інститутах удосконалення і підвищення кваліфікації, у процесі перепідготовки педагогічних кадрів для дошкільних навчальних закладів, у роботі методичних об'єднань дошкільних навчальних закладів.

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в навчальний процес факультетів: дошкільної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (акт про впровадження № 3139/25 від 30 грудня 2016 р.), дошкільної та початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету (довідка про впровадження № 199 від 16 листопада 2016 р.), дошкільної та технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету (довідка про впровадження № 09/1-167/3 від 15 листопада 2016 р.), дошкільної освіти Глухівського національного педагогічного університету

імені Олександра Довженка (довідка про впровадження № 2919 від 18 листопада 2016 р.), дошкільної, спеціальної та соціальної освіти Бердянського державного педагогічного університету (акт впровадження № 57-01/1297 від 25 листопада 2016 р.), дошкільної освіти Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (акт про впровадження № 769 від 16 листопада 2016 р.).

Достовірність результатів дослідження забезпечено системністю його вихідних методологічних позицій, застосуванням комплексу методів адекватних його предмету, цілям і завданням, тривалим часом та можливістю повторення дослідно-експериментальної роботи, кількісним і якісним аналізом емпіричних даних, репрезентативністю вибірки та статистичною значущістю експериментальних даних, зіставленням отриманих результатів з досвідом підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у вищих навчальних закладах України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження висвітлено на: міжнародних – «Актуальні проблеми сучасної дошкільної і вищої освіти» (Варшава-Одеса, 2016), «Стан, проблеми та перспективи педагогічних досліджень і соціальної роботи» (м. Сладковічево, Словацька Республіка, 2016), «Розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті: здобутки, проблеми, перспективи» (м. Умань, 2016), «Актуальні проблеми педагогічної науки» (м. Київ, 2016), «Педагогіка в системі гуманітарного знання» (м. Хмельницький, 2016); всеукраїнських – «Професійне становлення педагога в умовах модернізації вищої освіти» (м. Одеса, 2005), «Управління якістю підготовки фахівців у вищій школі: історія, досвід, перспективи» (м. Одеса, 2006), «Якість підготовки фахівців в умовах Болонського процесу» (м. Одеса, 2007), «Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика» (м. Одеса, 2015), «Актуальні проблеми науки про дитинство» (м. Рівне, 2015), «Педагогічні традиції та інновації в сучасному освітньому просторі» (м. Дніпро, 2016), «Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі» (м. Одеса, 2016), «Актуальні проблеми практичної психології» (м. Глухів, 2016) науково-практичних конференціях; всеукраїнських науково-практичних читаннях студентів і молодих науковців, присвячених педагогічній спадщині Костянтина Дмитровича Ушинського (м. Одеса, 2005, 2007).

Публікації. Основні положення і результати дослідження відображено в 14 одноосібних публікаціях, із них 5 – у фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 8 – апробаційного характеру.

Структура дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертації викладено на 169 сторінках і містить 10 таблиць, 3 рисунки, що обіймають 2 самостійні сторінки основного тексту. Список використаних джерел містить 282 найменування, із них 10 іноземною мовою. 6 додатків подано на 82 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету,

завдання і методи дослідження, висвітлено наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, подано відомості про апробацію й упровадження результатів дослідження, загальну кількість публікацій і структуру роботи.

У першому розділі «Теоретичні засади формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» подано аналіз проблеми формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх фахівців дошкільної освіти в наукових дослідженнях, розкрито сутність і структуру феномена «системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів», обґрунтовано модель формування цієї якості знань.

Дослідженнями (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, М. Полані, Г. Щедровицький та ін.) доведено, що знання і процес їх формування є більш складним явищем, ніж просте віддзеркалення у свідомості людини образу світу, чи текстове повідомлення про нього. Складність сучасної ситуації щодо оволодіння знаннями особистістю визначається не кількістю інформації, а її «мобільністю», здатністю до активного функціонування та подальшого зростання, постійного збільшення внутрішньої різноманітності. Різноманітність у формах існування, наявність міцних і фундаментальних знань у певній предметній галузі не гарантує успішності в професійній діяльності, а є лише одним із багатьох її чинників. Суттєвого значення набувають уміння фахівців орієнтуватись у величезному обсязі інформації, обробляти її в стислі терміни, структурувати, осмислювати і застосовувати в діяльності, самостійно будувати та добудовувати картину світу.

Поширення в освіті та наукових педагогічних дослідженнях ідей системного підходу й теорії систем сприяло введенню в науковий обіг понять «система знань», «системність професійно-педагогічних знань» тощо (І. Асманова, А. Богуш, Т. Вакуленко, С. Гончаренко, Т. Степанова та ін.).

Поняття «знання» розуміємо як селективну, упорядковану, отриману визначеним способом і оформлену за відповідними нормами інформацію, що віддзеркалюється у свідомості суб'єкта, має соціальний та особистісний сенс і визнається в якості знання соціальними суб'єктами і суспільством у цілому.

Встановлено, що системна якість знання породжується в процесі пізнання системної природи явищ і процесів та адекватного їх віддзеркалення у свідомості людини (В. Блауберг, О. Леонт'єв, А. Уйюмов, Е. Юдин та ін.). Змістом системності знань виступають поняття, судження, теорії, що описують структуру системи, характер і спосіб зв'язку її елементів, завдяки яким вони взаємодіють, впливають та доповнюють один одного, створюють нову системну властивість.

Професійно-педагогічні знання майбутніх вихователів розглядаємо як результат відображення і структурування у свідомості майбутніх вихователів, суб'єктів пізнання, психологічної та педагогічної інформації, що розкриває сутність і природу дошкільного дитинства, його місце в загальному процесі становлення та розвитку особистості; закони і закономірності, принципи й напрями всебічного розвитку дітей раннього і дошкільного віку засобами, формами і методами навчання і виховання, взаємодію учасників педагогічного процесу, що організуються та спрямовуються діями вихователя. У формі ідеальних знакових структур вони відображають властивості та змістові характеристики педагогічного процесу як

об'єкта, на пізнання і перетворення якого спрямована діяльність вихователя.

Системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів визначаємо як характеристику якості знань, що за своїм змістом і способом функціонування найбільш повно відповідає складності та цілісності процесів і явищ, які відбуваються в педагогічній дійсності та відбиває їх системні властивості у свідомості педагогів. Системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів складається із трьох компонентів: мотиваційно-спрямувального, номінативно-змістового, операційно-узагальнювального з відповідними показниками.

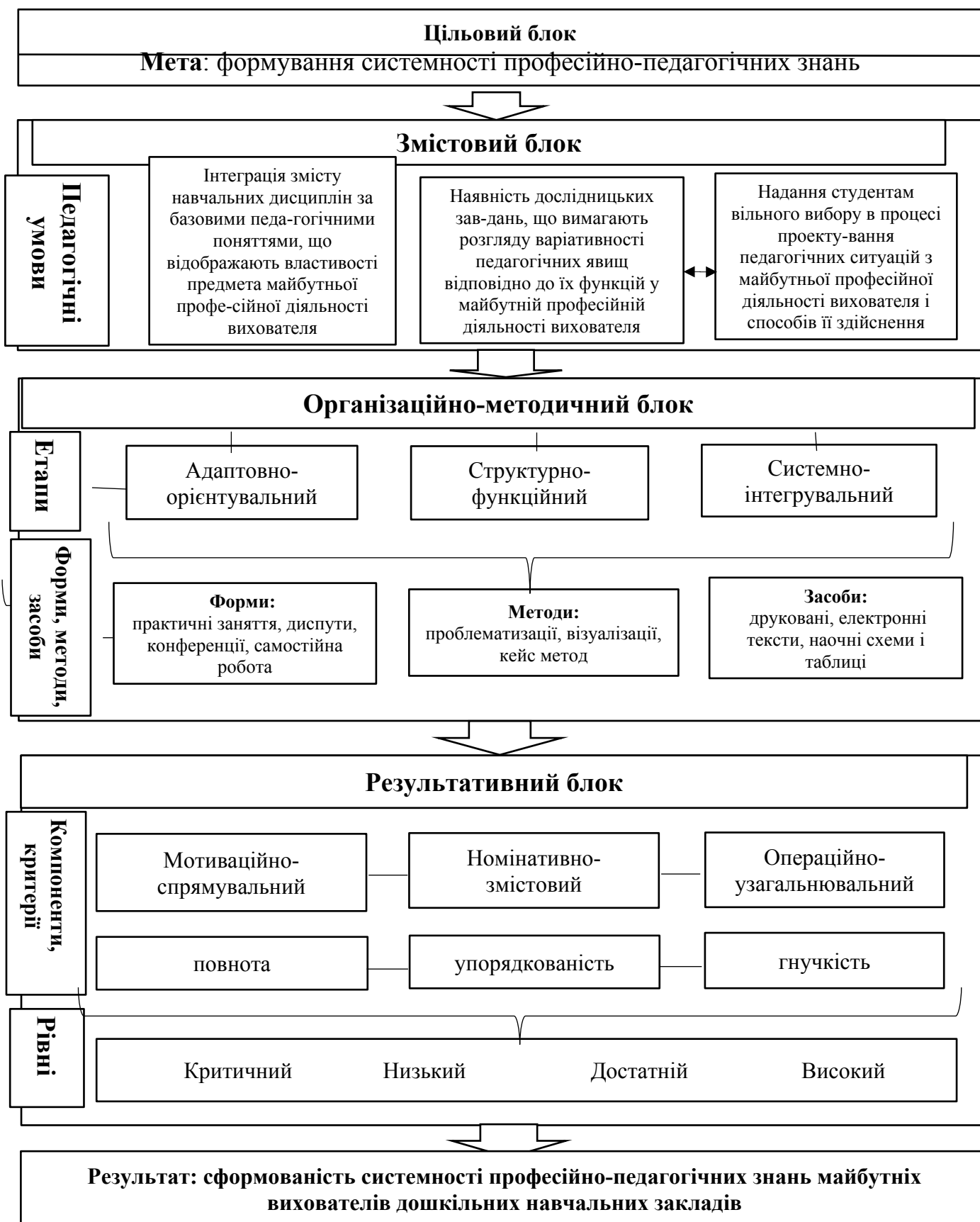
Розроблено модель формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів, що розкриває зміст, форми і методи реалізації навчальних завдань у процесі професійної підготовки у ВНЗ. Рух від поставленої мети до досягнення бажаного результату в моделі відображено послідовністю етапів: адаптивно-орієнтувального, структурно-функційного, системно-інтегрувального (див. рис. 1).

Визначено педагогічні умови формування системності знань майбутніх вихователів: інтеграція змісту навчальних дисциплін за базовими педагогічними поняттями, що відображають властивості предмета майбутньої професійної діяльності вихователя; наявність дослідницьких завдань, що вимагають розгляду варіативності педагогічних явищ відповідно до їх функцій у майбутній професійній діяльності вихователя; надання студентам вільного вибору в процесі проектування педагогічних ситуацій з майбутньої професійної діяльності вихователя і способів її здійснення.

У другому розділі «Експериментальне дослідження ефективності моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів» описано цілі і завдання експериментального етапу дослідження, способи їх розв'язання, розкрито методику формувального експерименту та подано аналіз його результатів.

Показниками мотиваційно-спрямувального компонента виступили ціннісні настанови студентів у процесі пошуку навчальної інформації та мотивація навчально-пізнавальної діяльності. Для визначення особливостей мотивації майбутніх вихователів у навчально-пізнавальній діяльності було використано методику Б. Басса «Спрямованість особистості», модифікований варіант методики О. Реана і В. Якуніна «Навчальна мотивація», методику В. Залевського «Відкритість до змін». Показниками номінативно-змістового компонента було обрано обізнаність студентів із поняттями, що розкривають: соціальну і психологічну сутність дошкільного дитинства, його роль у формуванні особистості; принципи, форми і методи організації взаємодії учасників виховного процесу в дошкільному навчальному закладі. Дослідження проявів означених показників відбувалося методом спеціально дібраних тестів та аналізу продуктів діяльності студентів. Показниками операційно-узагальнювального компонента виступили вміння студентів добирати, аналізувати і структурувати інформацію за логікою вирішення завдань професійної діяльності, уміння пояснювати обрану логіку дій вихователя з

позиції функційних зв'язків педагогічних явищ і процесів. Діагностування цих показників здійснено за адаптованим тестом інтелекту Р. Амтхауера.

формування системності професійно-педагогічних знань у майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів

навчальних закладів

Оцінювання рівнів сформованості в майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань відбувалося за критеріями: повнота як вимір ступеня обізнаності студентів щодо предмета і способів професійної діяльності вихователя; впорядкованість як вимір розуміння студентами сфери їх практичного застосування для аналізу педагогічної ситуації і позначення її складників; гнучкість як вимір способу їх використання в проектуванні різних варіантів розвитку педагогічних ситуацій у професійній діяльності вихователя в процесі роботи з дітьми дошкільного віку у ДНЗ.

Відповідно до обраних критеріїв було виділено чотири рівні сформованості системності професійно-педагогічних знань студентів: критичний, низький, достатній, високий.

На формувальному етапі експерименту було впроваджено експериментальну методика реалізації моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів ДНЗ у процесі викладання нормативних навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки», «Педагогіка дошкільна», на базі яких здійснено подальшу інтеграцію навчальної інформації з фахових методик.

Реалізація першої педагогічної умови – інтеграція змісту навчальних дисциплін за базовими педагогічними поняттями, що відображають властивості предмета майбутньої професійної діяльності вихователя – передбачала визначення провідної ідеї і мети, що здатні об'єднати зміст навчальних дисциплін професійно зорієнтованого циклу в єдину картину педагогічної реальності. Задля цього було здійснено порівняльний аналіз й узагальнення вимог Державних стандартів, навчальних планів і навчальних програм підготовки бакалаврів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», що представлено в Інтернеті на сайтах МОН України і вищих навчальних закладів, навчальних посібниках з дошкільної педагогіки та фахових методик. За основу була прийнята ідея, що всі навчальні дисципліни професійно зорієнтованого циклу з різних боків і в різному контексті відображають єдину і цілісну за своєю природою професійну діяльність вихователя. Світоглядний, культурологічно-зорієнтований контекст цієї ідеї представлено навчальними дисциплінами «Історія дошкільної педагогіки» і «Порівняльна педагогіка»; науково-теоретичний, предметно-зорієнтований – навчальними дисциплінами «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки», «Педагогіка дошкільна», «Сімейна педагогіка», «Інклюзивна освіта»; операційний, методично-зорієнтований – фаховими методиками «Основи образотворчого мистецтва і методика керівництва образотворчою діяльністю дітей», «Дитяча література», «Дошкільна лінгводидактика», «Основи природознавства з методикою», «Теорія та методика фізичного виховання дітей», «Теорія та методика формування елементарних математичних уявлень» тощо; прикладний, діяльнісно-вдосконалювальний – навчальними дисциплінами «Основи наукових досліджень», «Основи педагогічної майстерності», «Нові інформаційні технології в дошкільній освіті», «Педагогічна творчість» тощо. Упорядкування й інтеграцію змісту означених дисциплін здійснено за принципами об'єднання і координування. Об'єднання забезпечено відтворенням у

змісті навчальних дисциплін системи понять, що були спільними для всього професійно зорієнтованого циклу; координування – впорядкуванням послідовності обговорення змісту цих понять за принципом від загального й абстрактного до одиничного і конкретного.

Системоутворювальним чинником, за яким відбувалась інтеграція навчальних дисциплін, виступило поняття «професійно-педагогічна діяльність вихователя», зміст якого спонукає до усвідомлення суспільно визнаної мети підготовки фахівців дошкільної освіти у виші, окреслення меж активності суб'єкта, її відповідності суспільним вимогам і природі педагогічної професії вихователя дітей дошкільного віку, конкретизації вимог щодо особистості самого вихователя, зусиллями та діями якого в дошкільному навчальному закладі створюються і забезпечуються умови для розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку.

Відповідно до цілей адаптивно-орієнтувального етапу студентів було задіяно до вивчення нормативної навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки». За чинними державними стандартами означена нормативна дисципліна започатковує професійно зорієнтовану теоретичну і практичну підготовку майбутніх вихователів у виші, а її зміст є кваліфікаційною рамкою щодо селекції й інтеграції змісту інших навчальних дисциплін, що вивчаються паралельно або на наступних курсах. У процесі вивчення перших двох модулів цієї дисципліни студенти здобували знання, що розкривають: сутність і походження професії педагога і зокрема, вихователя дітей дошкільного віку, функції професійно-педагогічної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу в суспільстві, вимоги щодо якості професійно-педагогічної діяльності вихователя і його особистості, структуру, шляхи та засоби підготовки вихователя до професійно-педагогічної діяльності у ДНЗ. Ключовими поняттями, визначеними для обговорення й усвідомлення студентами у змісті модулів цієї дисципліни, були: професія, педагог, діяльність, професійно-педагогічна діяльність, вихователь дошкільного навчального закладу тощо.

На другому – структурно-функційному етапі сутність професійно-педагогічної діяльності вихователя набула теоретичного обґрунтування і розкриття в педагогічних термінах у межах модулів із загальних основ педагогіки, метою яких було сформулювати у студентів загальні уявлення про предмет їхньої майбутньої професійної діяльності, його структуру і способи перетворення. Майбутні вихователі усвідомлювали особливості педагогічного процесу як соціального, культурного явища і предмета професійної діяльності педагога, закони, закономірності та моделі його перетворення, чинники і рушійні сили розвитку особистості, структурні компоненти педагогічного процесу, принципи, форми і методи його організації. Оволодівали такими ключовими поняттями, як-от: педагогіка, теорія, практика, культура, освіта, мистецтво виховання, особистість, розвиток, навчання, виховання, чинники, рушійні сили, механізми розвитку тощо. Інтеграційний характер цих базових педагогічних понять було забезпечено міжпредметними зв'язками зі змістом навчальних дисциплін «Загальна і дитяча психологія», «Дитяча література», «Основи образотворчого мистецтва і методика

керівництва образотворчою діяльністю дітей», що вивчаються студентами на першому курсі паралельно.

На наступному – системно-інтегровальному етапі феномен «професійно-педагогічна діяльність вихователя» піддавався аналізу й обговоренню в контексті організації конкретного педагогічного процесу з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку в умовах ДНЗ. Базові педагогічні знання цього етапу було визначено у змісті навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна». За результатами вивчення модулів означеної навчальної дисципліни студенти усвідомлювали природу об'єктивних і суб'єктивних чинників, що зумовлюють особливості педагогічного процесу з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку, основні напрями та цілі педагогічного процесу в дошкільному навчальному закладі, провідну роль ігрової діяльності в розвитку дитини дошкільного віку, принципи, форми і методи її організації в педагогічному процесі ДНЗ.

Ключовими для цього етапу формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань були поняття: дитинство, особистість дитини, соціалізація дитини, ігрова діяльність, державні стандарти дошкільної освіти, програми дошкільної освіти, цілі й основні напрями організації педагогічного процесу у ДНЗ тощо. Інтеграційний характер зазначених педагогічних понять було забезпечено міжпредметними зв'язками зі змістом навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки», «Загальна і дитяча психологія», «Дитяча література», «Основи образотворчого мистецтва і методика керівництва образотворчою діяльністю дітей», «Культура мовлення та виразне читання» тощо.

Друга педагогічна умова передбачала використання в процесі усвідомлення студентами професійно-педагогічних понять дослідницьких завдань, що вимагали розуміння їх варіативності відповідно до функцій педагогічних явищ у майбутній професійній діяльності вихователя. Дослідницькі завдання виступили формою самостійної пізнавальної діяльності майбутніх вихователів, що за своєю суттю найбільш повно відповідали природі знань, які є продуктом самостійної пізнавальної активності особистості.

У методиці формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів було використано дослідницькі завдання продуктивно-евристичного і продуктивно-рефлексивного типів, виконання яких вимагало від студентів складних розумових дій щодо формалізації, категоризації, візуалізації та структурування інформації. На практичних заняттях вони засвоювали певний алгоритм організації пізнавальної діяльності, що передбачав виконання таких дій: визначити предмет і мету дослідження; сформулювати ключові питання та дібрати інформацію, що може дати на них відповідь; визначити структуру предмета дослідження і зв'язки його елементів, що підлягають осмисленню та врахуванню в процесі виконання дослідницького завдання; окреслити і впорядкувати чинники (соціальні, психологічні, педагогічні, методичні тощо), які можуть впливати на предмет дослідження, за їх значимістю; урахувати особистий досвід; описати логіку виконання дослідницького завдання і його результати; розробити наочну (текстову, графічну, табличну тощо) форму презентації результатів виконання дослідницького завдання. Обговорення означеного алгоритму відбувалося під час практичних

занять, індивідуальних і групових консультацій у процесі вивчення модулів зі «Вступу до спеціальності та основ загальної педагогіки». Потрібну для обговорення інформацію студенти знаходили й упорядковували самостійно, користуючись джерелами Інтернету та бібліотеки. Такий підхід переорієнтував навчальний процес із традиційного засвоєння знань через запам'ятовування навчальної інформації на розвиток у майбутніх вихователів навичок внутрішньої і зовнішньої самоорганізації пізнавальної діяльності та освоєння індивідуального способу навчання.

Зміст дослідницьких завдань на адаптивно-орієнтувальному етапі було визначено з урахуванням потреби студентів пристосуватися до вимог навчальної діяльності у ВНЗ, усвідомлювати вирішальну роль самостійності й особистої відповідальності за досягнуті результати, оволодівати способами опрацювання навчальної інформації та презентації її результатів.

На цьому етапі студенти засвоїли базові категорії, що розкривають педагогічну сутність і соціальне призначення професії «вихователь дітей дошкільного віку», її мету і способи здійснення, гуманістичну спрямованість, активну і творчу природу діяльності вихователя; ознайомилися з навчальним планом підготовки майбутніх вихователів до професійної діяльності, вимогами щодо його виконання; здійснено актуалізацію навичок самостійної роботи з опрацювання джерел інформації (пошук, систематизація, аналіз, узагальнення), відтворення здобутих результатів в особистому знанні. У контексті опрацювання ключових понять модулів навчальної дисципліни «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки», зокрема таких, як «Професія – педагог з дошкільної освіти», «Система професійної підготовки вихователя у вищому навчальному закладі», студентам було запропоновано дослідницькі завдання такого змісту: на основі порівняння визначень поняття «професія» різними авторами, схарактеризувати суттєві ознаки, що розкривають її сутність, оформити висновки у вигляді таблиці або схеми; розкрити, за яких соціальних і культурних обставин діяльність педагога стала «професією», проілюструвати прикладами або фактами; визначити, за якими ознаками професії «учитель початкових класів», «учитель фізики», «вихователь дошкільного навчального закладу» є подібними і за якими вони різняться, пояснити свої міркування й оформити висновки у вигляді таблиці або схеми; обґрунтувати, чому педагогічна професія є соціальним і культурним явищем, пояснити свої міркування й оформити висновки наочно.

На структурно-функційному етапі дослідницькі завдання базувалися на змісті модулів з основ загальної педагогіки. Студенти опрацьовували теми, що розкривають філософські засади педагогіки як науки і теорії професійної діяльності педагога, історичну, соціальну та культурну зумовленість педагогічного знання і педагогічної практики, цілі та предмет педагогічної діяльності, сутність і способи організації педагогічного процесу тощо.

З урахуванням особливостей формування ментальних моделей і їх ролі у формуванні системності знань, опрацювання майбутніми вихователями інформації на цьому етапі супроводжувалося набуттям досвіду схематизації і презентації власних уявлень щодо загальних теоретичних засад професійної діяльності

вихователя в організації педагогічного процесу в наочних образах. Крім таблиць і схем, що були створені за допомогою комп'ютерних технологій, майбутні вихователі навчилися використовувати колажі, презентації, узагальнювати та систематизувати здобуту педагогічну інформацію в тематичних кейсах і власних педагогічних портфоліо.

На цьому етапі студенти набули вміння співвідносити і пов'язувати в цілісну картину фрагменти розрізненої інформації з різних галузей знання. Дослідницькими завданнями цього етапу виступили: обґрунтувати, що є спільним і відмінним у розумінні педагогіки як науки, мистецтва і як теорії професійної діяльності педагога; пояснити логіку своїх міркувань і представити їх результат наочно; проаналізувати і розкрити сутність понять «розвиток», «навчання», «виховання»; пояснити спосіб існування і зв'язок цих явищ у педагогічній дійсності; проілюструвати його прикладами і наочними засобами тощо.

Системно-інтегративний етап був спрямований на активне використання студентами засвоєних професійно-педагогічних знань для аналізу змісту діяльності вихователя, що здійснюється в організації педагогічного процесу з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку. Це етап продукування нового для майбутніх вихователів знання щодо різних варіантів організації роботи з дітьми раннього і дошкільного віку відповідно до визначених цілей і наявних засобів педагогічної діяльності. Його змістове забезпечення відбувалося на матеріалі навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна».

Таким чином, у свідомості майбутніх вихователів відбувався перебіг професійно-педагогічних знань від первинного та формального оволодіння педагогічними поняттями, їх буквального відтворення для позначення певних педагогічних явищ і процесів до використання цих знань у розробленні різних варіантів діяльності вихователя в організації типових ситуацій, що супроводжують його повсякденну практичну роботу з дітьми раннього та дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі. Студентам було запропоновано такі завдання: визначити, схарактеризувати й обґрунтувати головні ознаки і відмінності дитинства, отрочтва та дорослості людини, пояснити їх природу й упорядкувати в таблицю; створити наочний образ, що ілюструє зв'язок цих періодів у житті людини тощо.

Наступна педагогічна умова передбачала надання студентам вільного вибору в процесі проектування педагогічних ситуацій з майбутньої професійної діяльності вихователя і способів її здійснення. Реалізація цієї умови базувалася на навчанні студентів педагогічного проектування як вміння подумки створювати образи бажаного стану певного об'єкта. Об'єктом виступала педагогічна ситуація як концентроване виявлення сутності педагогічного процесу і педагогічної системи в цілому, у їх конкретному часовому та просторовому вимірах. Проектування педагогічних ситуацій передбачало кілька етапів пізнавальної діяльності, що поглиблювали знання студентів, як-от: аналіз змісту й умов педагогічної ситуації; визначення і формулювання її проблеми; концептуалізація проблеми та постановка педагогічних завдань; прогнозування щодо ймовірних наслідків реалізації визначених педагогічних рішень; розроблення плану реалізації прийнятих рішень і рефлексивного аналізу результатів рішення педагогічної ситуації.

На адаптивно-орієнтувальному етапі навчання студентів проектування педагогічних ситуацій започатковувалося з актуалізації їхнього власного досвіду в ролі учасників педагогічного процесу. Студентам в якості тренувальних пропонувалися завдання такого змісту: пригадати й описати ситуації із власного досвіду, де дії педагога можна оцінити як високо професійні та ефективні (не професійні й не ефективні), пояснити, у чому це виявляється. Більш складними були завдання на прогнозування розвитку ситуації з досвіду безпосередньої діяльності студентів, що актуалізувала його у формі педагогічного знання. Студенти виконували такі завдання: визначити із власного досвіду й описати ймовірні позиції студентів як учасників навчального процесу, пояснити їх походження; спрогнозувати ймовірні наслідки такого позиціонування в навчальному процесі, варіанти дій викладача; визначити й описати характерні ознаки прояву позиції студента як суб'єкта (об'єкта) навчального процесу, пояснити їх походження і спрогнозувати ймовірні варіанти наслідків.

На структурно-функційному етапі зміст педагогічних ситуацій, що пропонувалися студентам для проектування, ускладнювався. Це були завдання такого типу: скласти опис педагогічної ситуації, у якій дії педагога спрямовані на дитину як об'єкта (суб'єкта) педагогічного процесу, спрогнозувати варіанти розвитку цієї ситуації та їх ймовірні наслідки; пояснити, які причини можуть зумовлювати діяльність педагога; скласти опис педагогічної ситуації, у якій педагог нехтує дотриманням принципу (за вибором) організації педагогічного процесу в роботі з дітьми; спрогнозувати і пояснити ймовірні наслідки його дій; скласти опис педагогічної ситуації, у якій педагог використовує проблемний метод організації педагогічного процесу в роботі з дітьми; спрогнозувати і пояснити ймовірні наслідки його дій.

На системно-інтегровальному етапі студіювання студентами проектування педагогічних ситуацій здійснювалося на матеріалі модулів навчальної дисципліни «Педагогіка дошкільна» і спецкурсу «Технологія формування системного мислення і системності знань майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу». За змістом спецкурс був спрямований на ознайомлення студентів із зв'язком знання і мислення, особливостями і пізнавальними можливостями системного мислення, окресленням відмінності його властивостей від традиційного систематичного мислення. Особливу увагу було звернено на пояснення природи знання, зв'язку способів мислення та якісних характеристик знання, особливостей гуманітарного знання і зокрема, педагогічного. Окрема тема спецкурсу була присвячена засвоєнню студентами технології формування системного мислення і системності знань, що базувалася на рефлексії й узагальненні їхнього власного досвіду в оволодінні професійно-педагогічними знаннями.

На цьому етапі ускладнювався зміст дослідницьких завдань, як-от: розробити й описати педагогічні ситуації, що виявляють дії дитини як суб'єкта та об'єкта педагогічного процесу; схарактеризувати особливості та принципи дій вихователя в обох ситуаціях та їх ймовірні результати; розробити й описати ситуації, що характеризують використання вихователем загально педагогічних принципів (за вибором) в організації роботи з дітьми дошкільного віку в ДНЗ; спроектувати і

проаналізувати ймовірні наслідки нехтування вихователем обраним принципом за результатами його роботи з дітьми; розробити й описати ситуації, що характеризують роль вихователя в організації різних видів ігрової діяльності дітей; спроектувати ймовірні варіанти дій вихователя у цих ситуаціях та їх наслідки.

Проектування педагогічних ситуацій і варіантів їх розвитку було розраховано на групову та колективну роботу. Спочатку кожний проект розроблявся і презентувався групою із 3-5 майбутніх вихователів. Подальша робота з цими проектами здійснювалась у процесі колективного обговорення всіх студентів експериментальної групи. Вироблення алгоритму дій у процесі аналізу педагогічних ситуацій, зміст яких постійно змінювався, впливало на здатність студентів швидко орієнтуватися в мінливих умовах, адаптуватися до нових умов, стимулювало в них готовність і відкритість до змін, гнучкість сприйняття реальних обставин і мислення в межах їх контексту. Підведення підсумків у вигляді групової дискусії значно поглиблювало і розширювало їхні знання, необхідні для роботи з дітьми в дошкільному навчальному закладі.

Зміни, що відбулись у рівнях сформованості системності професійно-педагогічних знань у майбутніх вихователів за результатами експерименту представлено у формі діаграми на рис. 2.

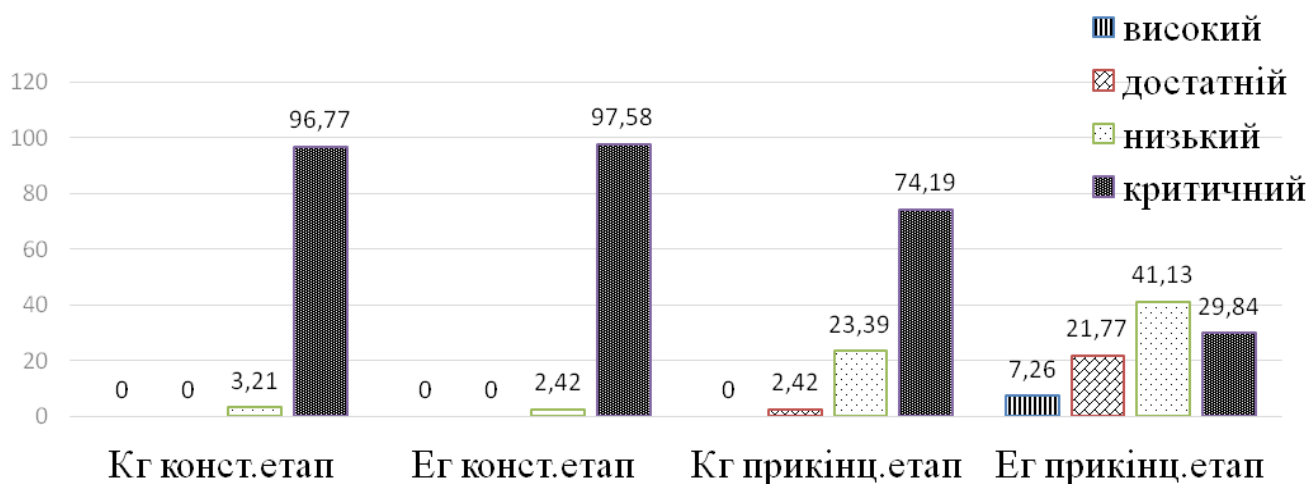

Рис. 2. Рівні сформованості системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів за результатами констатувального і прикінцевого зрізів

Як бачимо з рисунку, результати експерименту засвідчили позитивний вплив запропонованої експериментальної методики реалізації спроектованої моделі на формування у майбутніх вихователів експериментальної групи системності професійно-педагогічних знань. Високого рівня сформованості системності професійно-педагогічних знань досягли 7,26% студентів ЕГ (було 0%), достатнього – 21,77%, (було 0%), низький рівень виявили 41,13% (було 2,42%), критичний рівень залишився у 29,84% майбутніх вихователів (було 97,58%). У майбутніх вихователів КГ високого рівня сформованості системності знань не було виявлено як і на констатувальному етапі експерименту, достатній рівень засвідчили 2,42% студентів (було 0%), низький – 23,39% (було 3,21%), критичний – 74,19% (було 96,77%).

Перевірка достовірності змін, що відбулись у студентів КГ і ЕГ після формувального експерименту за критерієм Стьюдента виявила, що $t = 16,14$ більше табличного значення $t > 1,969$ для вибірки із 248 осіб при $p = 0,05$, що дало підстави для висновку про неоднорідність результатів контрольної і експериментальної групи.

За результатами кореляційного аналізу в ЕГ виявлено сильний і прямий зв'язок між системністю знань і комбінаторними здібностями студентів ($r = 0,97$), системністю знань і здатністю виявляти закономірності ($r = 0,96$), системністю знань і спрямованістю особистості на справу ($r = 0,95$), системністю знань і логічним упорядкуванням значення слів ($r = 0,94$). З ригідністю системність знань пов'язана сильним, але зворотнім зв'язком ($r = - 0,7$).

Отже, результати експериментального дослідження з достовірністю у 95% підтвердили ефективність розроблених моделі й експериментальної методики формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено нове вирішення наукової проблеми, що виявляється в науковому обґрунтуванні моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів в процесі підготовки у ВНЗ.

1. З'ясовано, що системність знання породжується з пізнання системної природи явищ і процесів та адекватного відображення їх у свідомості особистості. Змістом системності знань виступають поняття, судження, теорії, що описують структуру образу системи, характер і спосіб зв'язку її елементів, завдяки яким вони взаємодіють, впливають і доповнюють один одного, створюючи нову системну властивість. Зміст системності знань зумовлений: властивостями об'єкта пізнання як системи, з-поміж яких суб'єкт пізнає і фіксує у свідомості лише такі, що відповідають його потребам.

2. Розкрито, що професійно-педагогічні знання є результатом відображення і структурування у свідомості вихователів, як суб'єктів пізнання, психологічної та педагогічної інформації, що розкриває сутність і природу дошкільного дитинства, його місце в загальному процесі становлення та розвитку особистості; закони і закономірності, принципи та напрями всебічного розвитку дітей раннього і дошкільного віку засобами навчання та виховання; форми і методи взаємодії учасників педагогічного процесу, що організуються і спрямовуються діями вихователя.

3. Обґрунтовано, що системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів – це особливий спосіб упорядкування і відтворення у свідомості педагогів інформації, яка за змістом розкриває складність, цілісність і взаємозумовленість процесів і явищ, що відбуваються в педагогічній дійсності, та виявляє їх системні властивості. За структурою системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів складається з мотиваційно-спрямовального, номінативно-змістового й операційно-узагальнювального компонентів.

4. Встановлено, що відповідно до природи системності професійно-педагогічних знань у дослідженні предметом моделювання виступає навчальний процес, у якому реально відбувається теоретична і практична підготовка майбутніх вихователів до професійної діяльності у ДНЗ. Модель розкриває загальну структуру, особливості функціонування і послідовність вирішення навчальних завдань у просторі навчального процесу професійної підготовки майбутніх вихователів у ВНЗ. Рух від мети до бажаного результату в моделі відображено послідовністю етапів, за якими здійснюється формування у студентів системності професійно-педагогічних знань: адаптивно-орієнтувальним, структурно-функційним, системно-інтегрувальним.

5. Обґрунтовано, що педагогічні умови формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань передбачають: інтеграцію змісту навчальних дисциплін за базовими педагогічними поняттями, що відображають властивості предмета майбутньої професійної діяльності вихователя; наявність дослідницьких завдань, що вимагають розгляду варіативності педагогічних явищ відповідно до їх функцій у майбутній професійній діяльності вихователя; надання студентам вільного вибору в процесі проектування педагогічних ситуацій з майбутньої професійної діяльності вихователя і способів її здійснення.

6. Оцінювання сформованості у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань здійснено за трьома критеріями (повнота, впорядкованість, гнучкість), відповідно до яких схарактеризовано рівні сформованості системності професійно-педагогічних знань студентів: критичний, низький, достатній, високий.

7. Розроблено й апробовано експериментальну методику реалізації моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів, яку реалізовано у змісті і методиці викладання навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності та основи загальної педагогіки», «Педагогіка дошкільна», спецкурсу «Технологія системного мислення і системності знань майбутніх вихователів дошкільного навчального закладу», на базі яких здійснено інтеграцію навчальної інформації з навчальних дисциплін педагогічного циклу і фахових методик. На підставі такої інформації студенти навчалися складати і наочно презентувати свої знання у вигляді різноманітних моделей організації навчальної і виховної роботи з дошкільниками, обґрунтовувати й захищати свої проекти.

8. Встановлено, що запропонована модель і експериментальна методика її реалізації позитивно вплинули на формування у майбутніх вихователів експериментальної групи системності професійно-педагогічних знань. Кількість студентів ЕГ, які досягли високого рівня зростає на 7,26%, достатнього – на 21,77%, низького – на 38,71% і на критичному зменшилася на 67,74%. У КГ кількість студентів, які виявили високий рівень системності професійно-педагогічних знань не змінилася (0%), достатній – збільшилася на 2,42%, низький – на 20,18%, на критичному їх стало на 22,58% менше. Отже результати експериментального дослідження підтвердили позитивний вплив розробленої моделі і методики її реалізації на формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань, що підтверджено значенням критерію Стьюдента.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробленні інноваційних методик і технологій формування системного мислення майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, виявленні впливу системності професійно-педагогічних знань на інноваційність і творчий характер їхньої професійної діяльності, формування професійної компетентності; створенні концепції управління якістю знань фахівців дошкільної освіти в процесі підготовки у ВНЗ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Кононенко Н. В. Шляхи формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх педагогів дошкільної освіти / Н. В. Кононенко // Наука і освіта. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2015. – № 9/СХХVIII. – С. 107–110. – (Серія «Педагогіка»).
2. Кононенко Н. В. Чинники формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів / Н. В. Кононенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2016. – Випуск 4 (111). – С. 77–80. – (Серія «Педагогіка»).
3. Кононенко Н. В. Методика формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів в процесі підготовки у виші / Н. В. Кононенко // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / [за ред. проф. Анатолія Ситченка]. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. – Вип. 4 (55), грудень 2016. – С. 265–268.
4. Кононенко Н. В. Ефективність методики формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів в процесі підготовки у виші / Н. В. Кононенко // Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Херсон, 2016. – Випуск 72. – С. 85–90.
5. Кононенко Н. В. Обґрунтування педагогічних умов формування у майбутніх вихователів системності професійно-педагогічних знань в процесі підготовки у виші / Н. В. Кононенко // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2016. – Випуск 6 (113). – С. 72–76. – (Серія «Педагогіка»).
6. Кононенко Н. В. Природа системности профессионально-педагогических знаний и предпосылки ее формирования у будущих педагогов дошкольного образования / Н. В. Кононенко // Psihologie. Pedagogiespecială. Asistențasocială a Universității Pedagogice de Stat «Ion Creangă» din Chișinău. – 2016. – № 4 (45). – P. 44–48.
7. Кононенко Н. В. Сучасні моделі виробництва знань у підготовці майбутніх педагогів дошкільної освіти / Н. В. Кононенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті: здобутки, проблеми, перспективи»], (Умань, 13–14 жовтня 2016 р.). – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. – С. 71–72.
8. Кононенко Н. В. Педагогічні умови формування системності професійно-педагогічних знань у майбутніх педагогів дошкільної освіти / Н. В. Кононенко //

Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції [«Педагогічні традиції та інновації в сучасному освітньому просторі»], (Дніпро, 01 жовтня 2016 р.). – Дніпро : ТОВ «Інновація», 2016. – С. 22–24.

9. Кононенко Н. В. Системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів / Н. В. Кононенко // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі»], (Одеса, 28–29 жовтня 2016 р.). – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – С. 31–32.

10. Кононенко Н. В. Шляхи формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх педагогів дошкільної освіти / Н. В. Кононенко // Матеріали всеукраїнської науково-практ. конференції [«Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі: теорія і практика»], (Одеса, 29–30 жовтня 2015 р.). – Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2015. – С. 34–36.

11. Кононенко Н. В. Модель процесу формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів / Н. В. Кононенко // Z 40 zbiorartykulow naukowych III Miedzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji «Actual Problems of Modern Preschool and Higher Education», (Warszawa, 29.10.2016 – 20.10.2016), — Warszawa : Wydawca : sp. z o.o. «Diamondtradingtour», 2016. – str. 45–48.

12. Кононенко Н. В. Управління якістю професійно-педагогічних знань в процесі підготовки майбутніх вихователів / Н. В. Кононенко // Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми педагогічної науки»], (Київ, 11—12 листопада 2016 р.). – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2016. – С. 48–51.

13. Кононенко Н. В. Системність професійно-педагогічних знань як характеристика якості професійної підготовки майбутніх вихователів / Н. В. Кононенко // Zbornikprispjevov z medzinarodneje vedeckej konferencie [«Stav, problem a perspektiv y pedagogickeho studia a socialnej prace»], (Sladkovicovo, 28–29 oktobra 2016). – Sladkovicovo, 2016. – str. 109–111.

14. Кононенко Н. В. Интеграция профессионально-педагогических знаний в процессе подготовки будущих воспитателей в вузе / Н. В. Кононенко // Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції [«Педагогіка в системі гуманітарного знання»], (Хмельницький, 18–19 листопада 2016 р.). – Хмельницький : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 104–107.

АНОТАЦІЯ

Кононенко Н. В. Формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2017.

У дисертації вперше визначено модель формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів, що містить педагогічні умови (інтеграція змісту навчальних дисциплін за базовими педагогічними поняттями, що відображають властивості предмета майбутньої професійної діяльності вихователя; наявність дослідницьких завдань, що вимагають

розгляду варіативності педагогічних явищ відповідно до їх функцій у майбутній професійній діяльності вихователя; надання студентам вільного вибору в процесі проектування педагогічних ситуацій з майбутньої професійної діяльності вихователя і способів її здійснення) та етапи (адаптивно-орієнтувальний, структурно-функційний, системно-інтегративний етапи) їх опрацювання. Визначено сутність і структуру феномена «системність професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів» (мотиваційно-спрямувальний, номінативно-змістовий, операційно-узагальнювальний компоненти з відповідними критеріями і показниками).

Розроблено й апробовано експериментальну методика реалізації моделі формування системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів; виявлено і схарактеризовано рівні (критичний, низький, достатній, високий) сформованості системності професійно-педагогічних знань майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів.

Ключові слова: системність знань, професійно-педагогічні знання, модель, педагогічні умови, етапи, експериментальна методика, майбутні вихователі дошкільних навчальних закладів.

АННОТАЦІЯ

Кононенко Н. В. Формирование системности профессионально-педагогических знаний будущих воспитателей дошкольных учебных заведений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – дошкольная педагогика. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2017.

В диссертации впервые обоснована модель формирования системности профессионально-педагогических знаний у будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений, в которой представлены педагогические условия (интеграция содержания учебных дисциплин на основе базовых педагогических понятий, которые отражают свойства предмета будущей профессиональной деятельности воспитателя; наличие исследовательских заданий, требующих рассмотрения вариативности педагогических явлений в соответствии с функциями будущей профессиональной деятельности воспитателя; предоставление студентам свободного выбора в процессе проектирования педагогических ситуаций будущей профессиональной деятельности воспитателя и способов ее осуществления) и этапы (адаптивно-ориентировочный, структурно-функциональный, системно-интегративный) их реализации.

В работе знания рассматриваются как субъективный образ объективного мира, возникающий в сознании субъекта под влиянием восприятия явлений и процессов окружающего мира сквозь призму определенных понятий, представлений, суждений, теорий и функционирует как ментальная модель для идентификации проблем, ситуаций и способов их разрешения. Системность профессионально-педагогических знаний будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений – это особый способ упорядочения и отражения в сознании педагогов

информации, которая раскрывает сложность, целостность и взаимообусловленность процессов и явлений, происходящих в педагогической действительности, и выявляет их системные свойства. Ее структуру образуют мотивационно-направляющий, номинативно-содержательный и операционно-обобщающий компоненты.

Теоретически обоснованная модель реализована в экспериментальной методике формирования системности профессионально-педагогических знаний будущих воспитателей дошкольных образовательных учреждений на материале нормативных учебных дисциплин «Введение в специальность с основами общей педагогики», «Педагогика дошкольная», спецкурса «Технология системного мышления и системности знаний будущего воспитателя дошкольного образовательного учреждения». Данная методика предусматривает интеграцию содержания данных учебных дисциплин на основе понятия «профессиональная деятельность воспитателя», его последовательную и поэтапную самостоятельную проработку студентами в процессе выполнения исследовательских заданий.

Результаты формирующего эксперимента подтвердили эффективность разработанной модели формирования системности профессионально-педагогических знаний будущих воспитателей и методики ее реализации в учебном процессе высшей школы.

Ключевые слова: системность знаний, профессионально-педагогические знания, модель, педагогические условия, этапы, экспериментальная методика, будущие воспитатели дошкольных образовательных учреждений.

RESUME

Kononenko N. V. Formation of consistency of the future preschool educators' professional and pedagogical knowledge. – Manuscript.

The dissertation for a Candidate of Pedagogical Sciences degree in speciality 13.00.08 – Preschool Pedagogy. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Ministry of Education and Science of Ukraine. – Odessa, 2017.

The model enabling the formation of consistency of the future preschool educators' professional and pedagogical knowledge has been determined for the first time in the dissertation; it comprises pedagogical conditions (integration of the contents of academic disciplines based on the pedagogical notions which reflect properties of the subject of preschool educator's future profession; presence of the research tasks which require consideration of variability of pedagogical phenomena according to their functions within preschool educator's future professional activity; giving students a free choice in the process of modeling pedagogical situations within preschool educator's future professional activity and ways of its realization) and stages (adaptive-orientational, structural-functional, system-integrating) of its processing.

The essence and structure of the phenomenon “consistency of the future preschool educators' professional and pedagogical knowledge” (motivation-oriented, nominative and content-centered, operation-generalizing components with their corresponding criteria and indicators) have been defined.

The experimental methods aimed at forming consistency of the future preschool educators' professional and pedagogical knowledge have been elaborated and tested; the levels (critical, low, sufficient, high) indicating the formation of consistency of the future preschool educators' professional and pedagogical knowledge have been identified.

Key words: consistency of knowledge, professional and pedagogical knowledge, model, stages, experimental methods, future preschool educators.

Видавець Букаєв Вадим Вікторович

вул. Пантелеймонівська 34, м. Одеса, 65012.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2783 від 02.03.2007 р.

Тел. 0949464393, 0487431393 email - 7431393@gmail.com